УДК 94:347.9](477.63)»1775/1850»

Новомосковськ у судових матеріалах останньої чверті XVIII – першої половини XIX ст.*

Ольга Посунько

Кандидат історичних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-7250-9696

ResearcherID: B-9934-2018

olgaposunko70@gmail.com

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
проспект Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна*

Анотація. Новомосковськ – місто Наддніпрянської України, для якого період кінця XVIII – першої половини XIX ст. став знаковим. Це початок міста у його модерному розумінні, початок роботи багатьох інституцій, час включення у нову адміністративно-територіальну систему в межах Російської імперії. Вказаний період у силу багатьох об'єктивних обставин недостатньо забезпечений джерелами, а отже, потребує залучення усіх можливих архівних матеріалів. Охарактеризовано інформаційні можливості судово-слідчої документації окреслених хронологічних меж для вивчення історії Новомосковська і Новомосковського повіту. Звернено увагу на збережені в Державному архіві Дніпропетровської області описи втрачених фондів Новомосковського нижнього земського суду, Новомосковської і Павлоградської нижньої розправи, Новомосковського повітового суду, Новомосковської міської ратуші. У цих матеріалах часто згадуються прізвища відомих землевласників повіту: Родзянко, Алексеевих, Герсєванова, Кочубєя, Фалєєва, Милорадовичів, Лосєєва, Мізко, Магденка. Як окремий приклад наведено справу Катеринославської палати цивільного суду 1810–1811 рр. жительки Новомосковська Ганни Скалон. Дворянський рід французького походження Скалон пов'язаний із вказаним регіоном, деякі нові

* Статтю підготовлено відповідно до завдань держбюджетної теми 0119U100450 «Духовна культура та суспільне життя в історичній пам'яті Наддніпрянської України (XVI – початок XXI ст.)».

свідчення подає цей судовий розгляд про спір за спадок її чоловіка Федора Скалона. На особливу увагу заслуговує звіт про інспекцію міст Катеринославської губернії 1833 р. за розпорядженням губернатора Н. Лонгінова. Даний документ фіксує такі факти: у 1833 р. у Новомосковську проживало 7196 осіб (трохи менше ніж у губернському Катеринославі); в місті було 1429 дерев'яних будинків; 65 купців. Також звіт містить інформацію про лікарню, в'язницю міста; характеризує роботу різноманітних установ; дає уявлення про рівень злочинності у повіті. Зроблено висновок про необхідність залучення документів судових установ Катеринославщини до вивчення різноманітних проблем регіональної історії.

Ключові слова: Катеринославське намісництво; соціальна історія; історія провінційних міст.

Надійшла до редколегії 05.07.2019

Прорецензована 20.07.2019

Рекомендована до друку 31.07.2019

Novomoskovsk in the Court Materials of the Last Quarter of the 18th and the First Half of the 19th Centuries*

Olha Posunko

PhD in History, Associate Professor

ORCID: 0000-0002-7250-9696

Researcher ID: B-9934-2018

olgaposunko70@gmail.com

*Oles Honchar Dnipro National University,
72 Gagarin avenue, Dnipro, 49010, Ukraine*

Abstract. Novomoskovsk is the city in the Dnipro Ukraine, for which the period of the late 18th and the first half of the 19th century became very significant. This is the beginning of the city in its modern sense, the beginning of many institutions functioning, the time of inclusion in the new administrative-territorial system within the Russian Empire. The specified period due to many objective circumstances is not sufficiently provided with scientific sources, and therefore requires the use of all possible archival materials. This article describes the information capabilities of the forensic documentation of the above-mentioned chronological boundaries for the study of the history of Novomoskovsk and Novomoskovsk district. Attention should be paid to the descriptions of the lost funds of the Novomoskovsk Lower Zemsky court, the Novomoskovsk and Pavlograd Lower Reprisal, Novomoskovsk District Court, and the Novomoskovsk City Hall, which were stored in the State Archives of the Dnipropetrovsk Oblast. These materials often mention the names of famous landowners in the county: Rodzianko, Alekseev, Gersevanova, Kochubey, Faleeva, Miloradovich, Losev, Mizko, Magdenka. Brief information about them in the names of the cases makes it possible to follow (at least partially) the history of ownership, sales, inheritance of the place; conflict situations they were involved in or their peasants. As a separate example, the case of the Yekaterinoslav Chamber of Civil

* The article is prepared in accordance with the tasks of the state budget theme 0119U100450 «Spiritual culture and social life in historical commemoration of the Dnipro Ukraine (the 15th – the beginning of the 21st centuries)».

Cases of 1810–1811 is presented by the inhabitant of Novomoskovsk Anna Skalon. The noble family of French descent, Skalon, is associated with the region, some of the new evidence presents this trial of the dispute over the legacy of her husband, Fyodor Scalon. Particular attention should be paid to the report on the inspection of the cities of Yekaterinoslav province in 1833 by the order of the governor N. Longinov. This document captures the following facts: in 1833, 7 096 peoples lived in Novomoskovsk (slightly less than in the province of Yekaterinoslav); there were 1 429 wooden houses in the city; 65 merchants. The report also contains information about the hospital, the prison of the city; characterizes the work of various institutions; gives an idea of the level of crime in the county. It was concluded that the documents of the judicial institutions of Yekaterinoslav region should be involved in the study of various problems of regional history.

Keywords: Yekaterinoslav province; Social history; History of provincial cities

Received 05.07.2019

Reviewed 20.07.2019

Accepted 31.07.2019

Постановка проблеми. Остання чверть XVIII – перша половина XIX ст. – виключно важливий етап у процесі урбанізації Степової України. Одні міста регіону у вказаний час починали своє існування, інші – змінювалися, переходили в новий статус у межах нововведеної загальноімперської системи адміністративно-територіального поділу. Перед сучасною **історичною урбаністикою** регіону гостро стоять питання не лише датування окремих міст та містечок, але і їх типологізації, інформаційного насичення історії міського повсякдення.

Означений період недостатньо забезпечений джерелами у силу об'єктивних причин (елементарне фізичне їх знищення). Тому важливими є нові методи роботи з наявними документами, введення в обіг тих, що мало знані і використовувані. Такими є матеріали судових установ Катеринославського намісництва (Новоросійської/Катеринославської губернії). Перші кроки щодо впровадження їх у науковий обіг зроблено автором цієї статті (Посунько, О. М., 2005; Посунько, О. М., 2013); документи Катеринославського совісного суду використовувалися дніпровськими дослідниками І. А. Шахрайчуком та Н. М. Яковець (Шахрайчук, І. А., 2000; Яковець, Н. М., 2003). Та можливості цих архівних матеріалів (незважаючи на їх слабку збереженість), все ж не вичерпані. Сучасні українські дослідження із соціальної історії, історичної демографії свідчать про перспективи дослідження та значний інформаційний потенціал документації судочинства (Маслійчук, В., 2007; Маслійчук, В., 2011; Сердюк І., 2014). У даній статті вважаю за мету продемонструвати можливості судово-слідчої документації у доповненні історії повітових міст Катеринославщини на прикладі Новомосковська.

У вказаних хронологічних межах, коли мова йде про судові установи, то слід розуміти що судові функції виконували не лише інстанції, безпосередньо «вписані» у правову систему, але і деякі органи управління, які співпрацювали із судами, вели свою частину судово-слідчої роботи. На території Південної України система була запроваджена після створення у 1783 р. Катеринославського намісництва, а реальне відкриття установ відбулося влітку 1784 р. Нова система ґрунтувалася на «Положенні про губернії» 1775 р., по смерті Катерини II її сином імператором Павлом I зазнала певних змін і відновлена була (проте, теж з незначними реформуваннями) Олександром I (Ефремова, Н. Н., 1993, с. 153). В основних рисах вона представляла з себе наступне: для державних селян створювалася нижня розправа у повітах і верхня у губернії, які щоправда, у часи Павла I були ліквідовані і не поновлені (Ефремова, Н. Н., 1993, с. 154). Для міщан на першому рівні судові функції виконували ратуша чи магістрат, далі губернський

магістрат. Для дворян існували земські суди, а вищою установою вважався верхній земський суд. На рівні губернії всестановими були палати цивільного і кримінального суду, совісний суд. Але, попри позірну відокремленість судової системи і задум державців про її незалежність від місцевої адміністрації, цього насправді не відбулося. Правитель намісництва (губернатор згодом) мав затверджувати більшість вироків з важливих справ (особливо кримінальних) і міг навіть призупинити судовий розгляд (Морякова, О. В., 1998, с. 89).

Також існували певні структури, які мали у своїй назві термін «суд», проте не були в повному розумінні судовими установами. Мова йде про нижні земські суди, які виконували адміністративно-поліцейські функції у повіті, також займалися дрібними порушеннями і частково слідством. Це був колегіальний орган, очолюваний капітаном-справником з трьома дворянськими засідателями. Також з нижніх розправ туди делегувалися представники державних селян у випадках, коли питання стосувалися саме їх.

Існував ще сирітський суд, який варто розглядати як опікунську структуру над сиротами міських станів. Однак справи про поділ спадку, судові розгляди, що так чи інакше стосувалися їх підопічних, часто «включали» сирітські суди у поле діяльності власне судових установ.

Деяко проблематично встановити початок роботи повітових органів саме Новомосковська у зв'язку з «блуканнями» Катеринослава та й самого Новомосковська. Коли у 1784 р. іменним указом підтверджувалося створення намісництва з губернським містом Катеринославом, яке мали перенести на правий берег Дніпра (Полное собрание законов Российской империи, т. 22, № 15910), то різні установи губернські і повітові розміщувалися там, де була для цього можливість. Губернські переважно перенесли в Кременчук, повітові катеринославські залишилися на місці (в Катеринославі І). Тому у документах ще за 1791 р. зустрічаються згадки про Новомосковський магістрат, хоча у 1792 р. у справах Катеринославського магістрату зафіксовано запис про *«исключение из ведомства сего магистрата городов Новомосковска, Павлограда и Алексополя»* (Екатеринославский городской магистрат, л. 44). Тобто Катеринославський магістрат, імовірно, остаточно облаштувався вже у новому місті на правому березі, куди з 1789 р. поступово переїздили губернські і власні міські і повітові установи (Полное собрание законов Российской империи, т. 23, № 16774).

Щось стає зрозумілішим лише з 1794 р., коли згідно з наказом Новомосковськ перенесли до слободи Новоселиці (Полное собрание законов Российской империи, т. 23, № 17255). За 1797 р. є вказівка про відкриття у Новомосковську ратуші, яка надалі вже й існувала як орган

міського управління у місті (Екатеринославский городовой магистрат..., л. 57).

Нетривалий період у Новомосковську проіснувала вірменська колонія з власним самоуправлінням. Після виселення з Криму, вірмени на початку 1780-х заснували дві колонії з правом на самоуправління: вірмено-католицьку в Катеринославі I і Вірменської апостольської церкви в Новій Нахичевані (Давтян, Д. А., 2017, с. 66). У дослідника чиновництва Південної України А. Макидонова за період 1784–1786 рр. у Новомосковську згадується «*Римского закона суд*» під головуванням капітана Ананія Антонова (Макидонов, А. В., 2011, с. 123). Через деякий час після анексії Криму, вірмени-католики офіційно звернулися з проханням про дозвіл повернутися до Криму. Репатріація відбувалася у 1788–1789 рр., останніми виїхали з Новомосковська представники вірменської ратуші з усіма справами у 1790 р. (Давтян, Д. А., 2017, с. 70). Однак у описі справ Новомосковського нижнього земського суду за 1794 р. є записи про висилання вірмен і греків «*находящихся в местечке Новоселице в Карасубазарский суд римского закона*» (Новомосковский нижний земский суд, 1784–1837, л. 70 об.).

Відомо також про перебування на території повіту німецьких колоністів, які поточне судочинство мали власне всередині колоній. Все ж у описах колишніх установ Новомосковська є записи про розгляд таких питань: про продаж «*с публичного торгу*» помістя чотирьох колоністів колонії Юзефсталь (1801); про «*прикомандированных*» до колоністів чиновників (1804) (Новомосковский нижний земский суд, 1800–1810, л. 2, 15). Трапляються й інші справи, де колоністи виступали однією із сторін конфлікту чи угоди.

Архівні джерела з теми можна розподілити на дві значні групи. Перша буде дещо незвична – описи втрачених архівних фондів, що у вигляді окремих справ входять до фонду 1684 Державного архіву Дніпропетровської області. Я неодноразово у своїх публікаціях наголошувала на інформаційних можливостях цього специфічного джерела. Зазвичай, для періоду характерні розлогі назви справ, які дають часткове уявлення про питання, що розглядалися різними установами; часто вказуються прізвища людей, що працювали там, і коли вони змінювалися на посадах. Такі описи дають можливість отримати хоч і обмежену, та все ж статистику. Проте, навіть якби всі *описані* документи збереглися (а реєстрація здійснювалася у 1920-х рр.), переконаності у тому, що вони в повному обсязі, також не було б. Ще у 1904 р. В. Пічета, який за завданням Катеринославської вченої архівної комісії працював з фондом Катеринославського нижнього земського суду, зазначав величезні

фактичні втрати матеріалів (Пичета, В. И., с. 58). Отже, нині маємо максимально використовувати те, що зберегла Історія.

У вказаному фонді ДАДО знаходиться декілька справ, що стосуються судових та управлінських установ Новомосковська та повіту. Це описи документів Новомосковського нижнього земського суду, Новомосковської і Павлоградської нижньої розправи (такі установи часто діяли одна на два або і три повіти), Новомосковського повітового суду, Новомосковської міської ратуші. Крім цього, є описи установ, які так чи інакше взаємодіяли із судами повітового рівня: Новомосковський дворянський предводитель, управа благочиння (згодом поліція) і структури губернського рівня – губернський магістрат, верхній земський суд, палата суду і розправи, канцелярія правителя намісництва і губернатора.

Притому зазначу, що декілька описів Новомосковського повітового суду є одними з найоб'ємніших серед збірок такого типу: наприклад, справа № 507 має 1231 запис, а справи № 508–519, які також стосуються нижнього земського чи повітового судів, мають кожна у переліку до 1000 записів. Також вражають колишнім своїм об'ємом дві справи № 330 і 331 «Новомосковський городничий», де колись зберігалося більше трьох тисяч справ у кожній збірці (Катеринославська губернська архівна комісія).

Наприклад, земський нижній суд (згодом просто земський повітовий) займався проблемами саме повіту, без міста. Оскільки дворяни переважно проживали у помістях, то часто на сторінках описів присутні прізвища: Родзянко, Алексєєвих, Герсєванова, Кочубєя, Фалєєва, Милорадовичів, Лосєва, Мізко, Магденка. Все це землевласники Новомосковського повіту. Короткі відомості про них у назвах справ дають можливість прослідкувати (хоча б частково) історію володіння, продажів, передачі у спадок помість; конфліктні ситуації «поміщик-поміщик», «поміщик-селянин» і т. п.

Від кінця XVIII ст., коли стала впроваджуватися кріпосна система на території Південної України, спостерігалося посилення напруги у стосунках поміщиків і селян. У матеріалах Новомосковського повіту наявні «буденні» записи про купівлю-дарування селян (наприклад, поміщик Алексєєв дарував своїй онуці 21 кріпака); про селянські втечі, злочинні вчинки проти поміщиків (Новомосковский нижний земский суд (1800–1810), л. 64). Однією з «проблем», якою опікувалися всі державні установи того часу, а нижні земські суди особливо, була боротьба з особами, які переміщувалися без офіційних документів. Про них свідчать численні записи про затримання осіб «без письменного вида», «за неимение письменного вида», «неимение паспорта», а

також за бродяжництво (Новомосковський нижній земський суд, 1800–1810).

Наприклад, за 1801 р. з перших 100 зафіксованих справ Новомосковського нижнього земського суду у п'ятдесяти шести йшлося про відсутність документів у затриманих, три випадки кваліфіковані як бродяжництво (причому у двох з них мова йшла про жінок); у 16 випадках йшлося про втечі рекрутів, солдатів, колодників; дві справи про втечу кріпаків від поміщиків, причому цілими родинами (наприклад, від поміщиці Герсєваної втекли: чоловік, дружина, два дорослі сини і невістки). Серед поширених злочинів також крадіжки (17) і два випадки вирубки лісу: один у поміщицьких володіннях, інший у володіннях Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря (Новомосковський нижній земський суд, 1800–1810, л.1–9).

Дослідники вказують, що Новомосковський повіт наприкінці XVIII–XIX ст. був однією з територій поширення православних сект духовного християнства. Позиція держави у вказаному питанні (коли це стосувалося і території Південної України) більш чітко виражалася в указах 1792 р., 1801, проте прискіплива увага була завжди (Безносова, О. В., 2014, с. 132, 134). Тож не дивно, що згадки про поширення духоборства у містечку і повіті датуються раніше. Наприклад, в описі справ Катеринославського губернського магістрату є запис про рапорт 1785 р. Новомосковського магістрату про поширення ідей духоборства місцевим жителем Яковом Шабаровим (Екатеринославский губернский магистрат..., л. 1). Також два записи про духоборів наявні в описі справ Новомосковської і Павлоградської нижніх розправ з приписом *«поступать с ними по закону»* (Павлоградская и Новомосковская нижняя расправа..., л. 1 об.). Дослідники вважають, що ідеї духоборства досить активно сприймали жителі колишніх Запорозьких Вольностей (Буланова, Н. М., 2007, с. 12).

Якщо ж говорити про матеріали, які вціліли, то вказівка на Новомосковськ зустрілася в одній із справ Катеринославської палати цивільного суду за 1810–1811 рр. (Выписки из журналов...). Мова йшла про поділ спадку між нащадками однієї з гілок відомого дворянського роду французького походження Скалон. У справі згадуються Федір Степанович і його дружина Ганна, Іван Степанович та Петро Степанович Скалони. Імовірно, що чоловіки – сини Степана Даниловича Скалона, який у другій половині 1760-х – першій половині 1770-х рр. фігурує у документах у якості прем'єр-майора, згодом підполковника Донецького пікінерного полку, служив у Катеринославській провінційній канцелярії (Макидонов, А. В., 2011, с. 52, 53, 84). Поміщик Костянтиноградського повіту (брат Степана Даниловича, Антон, став ро-

доначальником іншої гілки роду Скалонів, його онук Василь Антонович був одружений на дочці відомого українського поета та суспільно-політичного діяча В. В. Капніста – Софії).

Суть справи полягала у тому, що у жовтні 1810 р. у себе в помісті в Костянтиноградському повіті помер бездітний Федір Скалон. Згодом до суду майже одночасно звернулися його дружина Ганна за підтвердженням заповіту чоловіка і брат Іван з проханням не визнавати заповіт, посилаючись на той факт, що землі у Федора у розпорядженні були родові, а отже, мали у родині і залишитися. Оскільки переважна кількість помість перебувала під юрисдикцією Полтавської губернії, то суд згодом туди і перенесли, але деякі моменти справи стосуються Новомосковська.

Ганна Скалон стверджувала, що разом з чоловіком за спільно нажиті кошти придбали будинок у Новомосковську, туди ж, поки йшов спір у повітовому суді, вона перевезла нерухоме майно аби хоча б щось зберегти для себе. Також в одному з позовів до суду Іван згадував, що і кріпосних людей в Новомосковськ Ганна вивела з їх родових помість з Полтавщини (Выписки из журналов..., л. 1, 3 об.).

Загалом, різноманітні родинні майнові спори – досить поширена практика, та з історії Катеринославщини саме цієї доби збереглося таких документів небагато, тому всі факти представляють інтерес.

Одним з найбільш інформативних і цілісних є унікальний звіт 1833 р. про перевірку від імені цивільного губернатора усіх «присутствій» Катеринославської губернії, який зберігається в Інституті рукопису НБУВ у колекції Я. Новицького (ІР НБУВ). Надрукований типографським способом, направлений він був у Олександрівську ратушу, але такі самі копії надсилалися в усі місця, що підлягали перевірці: повітові суди, нижні земські суди, магістрати і ратуші, поліцію. Звичайно, присутні там матеріали перевірки і Новомосковського повіту. Зокрема, оглянуто було діловодство Новомосковського земського суду, Новомосковської ратуші, нижнього земського суду, дворянської опіки, сирітського суду, поліції, казначейства, квартирної комісії; архів ратуші, земського суду і поліції (ІР НБУВ, арк. 4–19).

Не буду наводити детальний переказ результатів інспекції, оскільки вона в першу чергу стосувалася перевірки канцелярських справ, але деякі факти з історії міста та повіту зазначу. Зокрема, новомосковські чиновники, не зважаючи на низку зауважень, все ж виглядали непогано на фоні інших міст. У підсумковій частині документа цивільний губернатор Лонгінов Н. М. висловлював *«признательность»* серед установ інших повітів Новомосковському сирітському суду і дворянській опіці, які мали найменше зауважень з приводу їх роботи (ІР

НБУВ, арк. 19 зв.). Заради справедливості все ж слід зауважити, що і підопічних у цих установ було небагато: у сирітського суду 1 особа, у відомстві дворянської опіки 12. Наприклад, у сирітських судах інших повітів показники були такими: у Катеринославському – 22, Бахмутському – 5 осіб під наглядом (ІР НБУВ, арк. 15, 15 зв.). У дворянських опіках: Верхньодніпровській – 17, Олександрівській – 32, Слово-яносербській – 23 особи (ІР НБУВ, арк. 6 зв., 7).

Якщо ж вдаватися до конкретних характеристик містечка та повіту, то вони такі. За даними місцевої ратуші зафіксовано, що у Новомосковську на 1833 р. проживало 7 916 осіб (4 170 особи чоловічої статі й 3 746 жіночої). Місто мало 1 429 дерев'яних будинків. 65 капіталів купців 3 гільдії (тобто таких, які володіли найменшими капіталами) (ІР НБУВ, арк. 13).

Для порівняння: у губерньському Катеринославі той самий звіт зауважує жителів 8 389 (4 097 осіб чоловічої статі і 4 292 жіночої). У місті було декілька кам'яних будинків, 1100 дерев'яних. Купецьких капіталів нараховувалося 66, але серед них все ж і 2 купці 2-ї гільдії (тобто більш заможні) (ІР НБУВ, арк. 15).

Досить примітна характеристика лікарні і в'язниці повітового містечка. Інспекція свідчила про непоганий стан лікарні: *«больные содержатся в чистоте и опрятности, белые теплые халаты, чулки и колпаки хорошей доброты, кровати и постели на них изрядны»*. Зазначалося, що і харчування у лікарні *«соответственно правилам хорошего качества и в установленной пропорции»* (ІР НБУВ, арк. 16). Єдине зауваження до закладу полягало у тому, що незважаючи на відмінний порядок з приводу чистоти будівель, посуду, харчування (що було безперечним здобутком повітового лікаря), все ж це був єдиний серед таких установ губернії будинок *«обветшалый, не имеется деревянного пола, надобно переменить наймом другого дома»* (ІР НБУВ, арк. 16 зв.).

Стосовно в'язниці, де *«сохраняется чистота и опрятность»*, вказувалося про перебування там 35 арештантів за всіма правилами *«по роду преступлений и мужеский от женского пола особо»* (як негативний приклад згадувався Павлоград, де вбивці утримувалися разом з іншими правопорушниками) (ІР НБУВ, арк. 16 зв.).

Про роботу земського суду зауважувалося, що неvirішених справ у суді станом на 14 грудня було 75, з яких 7 кримінальних, з приводу яких 12 арештантів. 20 справ визнали неvirішеними саме з вини земського суду (ІР НБУВ, арк. 6).

А по місту по відомству ратуші (нагадаю, ратуша також virішувала дрібні судові суперечки міщан) на середину грудня залишалося

15 невіршених справ, з яких 5 з приводу грошових стягнень. «Кримінальних» арештантів ратуша не мала (ІР НБУВ, арк. 13).

Роботу ж нижнього земського суду досить позитивно оцінили, відзначивши земського справника, який вчасно збирав податки в повіті. Недоїмка була зумовлена тими самими проблемами, що і в усій губернії – неврожаєм 1833 р.

Вищезгадані приклади про боротьбу з несанкціонованим пересуванням населення по території держави становили одну зі складових політики тотального контролю за жителями імперії (Каменський, А. Б., 1999, с. 435). До таких же заходів належав контроль за «неблагонадійними» громадянами та іноземцями. В кінці огляду роботи кожного нижнього земського суду і поліції, які мали досить схожі функції, у звіті зазначалося чи є якісь особи під наглядом (наприклад, у Верхньодніпровському повіті у цей час під наглядом перебував учасник декабристського руху відставний поручник Олександр Гангеблов) (ІР НБУВ, арк. 10 зв.). Новомосковська поліція звітувала про перебування у полі її зору поручника Вільгуновича (причини не зазначалися) (ІР НБУВ, арк. 8), а нижній земський суд під наглядом нікого не мав, але вказував про наявність у повіті трьох іноземців, з яких двоє працювали на кінному і овечому заводі, один мав «исполнение в помещичьей Экономии письменных дел» (ІР НБУВ, 12 зв.).

Висновки. Працюючи тривалий час із судово-слідчою документацією останньої чверті XVIII – першої половини XIX ст., можу зазначити її величезний потенціал у розкритті різноманітних тем. Цей короткий огляд вважаю свого роду підказкою для краєзнавців і дослідників історії повітових міст Південної України. Адже різні уточнюючі деталі оживляють загальну картину, роблять читача ближчим до періоду. А матеріали судових установ надають інформацію не лише про їх функціонування. Це і певна статистика, і ключ до розуміння соціальних процесів у регіоні.

Бібліографічні посилання

Безносова, О., 2014. *Екатеринославская губерния – Terra Incognita евангельского движения в Российской империи (середина XVIII в. – 1917 г.)*. Монографія. Steinhagen: Samenkorn.

Буланова, Н. М., 2007. *Християнські конфесії Катеринославщини останньої чверті XVIII – початку XX ст.* Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Дніпропетровськ.

Выписки из журналов заседаний Екатеринославской палаты гражданского суда и Константиноградского повтового земского суда о лишении Скалоновой А. права наследства на имущество умершего Скалон Ф. С. Спр. 6.

Оп. 1. Ф. 72. Дніпро: Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО).

Давтян, Д. А., 2017. *Громадсько-політична діяльність вірмен Північного Причорномор'я (1778–1920 рр.)*. Дис. ... канд. іст. наук. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

Екатеринославский городской магистрат. Опись дел. Спр. 568. Оп. 2. Ф. 1684. Дніпро: ДАДО.

Екатеринославский губернский магистрат Екатеринославского наместничества. Опись дел. Ф. 1684. Оп. 2. Спр. 616. Дніпро: ДАДО.

Ефремова, Н. Н., 1993. *Судоустройство России в XVIII – первой половине XIX в. (историко-правовое исследование)*. Москва: Наука.

Каменский, А. Б., 1999. *От Петра I до Павла I: реформы в России XVIII века (опыт целостного анализа)*. Москва: РГГУ.

Екатеринославська губерньська архівна комісія. Опис справ № 2. Ф. 1684. Дніпро: ДАДО.

Макидонов, А. В., 2011. Персональный состав административного аппарата Новороссии XVIII века. Справочник. Запорожье: Просвіта.

Маслійчук, В., 2007. До історії родинної конфліктності. Насильство у родині на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. *Соціум. Альманах соціальної історії*, вип. 7, с. 243–264.

Маслійчук, В., 2011. *Неповнолітні злочинці в Харківському намісництві (1780–1796 рр.)*. Харків: Харківський приватний музей міської садиби.

Морякова, О. В., 1998. *Система местного самоуправления России при Николае I*. Москва: Издательство Московского университета.

Новомосковский нижний земский суд, 1800–1810. Опись дел. Спр. 507. Оп. 2. Ф. 1684. Дніпро: ДАДО.

Новомосковский нижний земский суд, 1784–1837. Опись дел. Спр. 508. Оп. 2. Ф. 1684. Дніпро: ДАДО.

Од. зб. 24007. Ф. II. Київ: Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ).

Павлоградская и Новомосковская нижняя расправа Екатеринославского наместничества. 1784–1797. Опись дел. Спр. 582. Оп. 2. Ф. 1684. Дніпро: ДАДО.

Пичета, В. И., 1904. Несколько слов о состоянии архива Екатеринославского нижнего земского суда. В: Синяевский, А. С., ред., 1904. *Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии*, вып. 1, с. 54–61.

Полное собрание законов Российской империи. Собрание Первое, 1830. Санкт-Петербург, тт. 22, 23.

Посунько, О. М., 2005. Історія Південної України другої половини XVIII – першої половини XIX ст. в матеріалах Державного архіву Дніпропетровської області. *Історія і культура Придніпров'я. Невідомі та маловідомі сторінки*. Дніпропетровськ: НГУ, вип. 2, с. 84–90.

Посунько, О. М., 2013. Катеринославщина останньої чверті XVIII ст. у матеріалах судових установ краю. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія*. Дніпропетровськ, вип. 21, с. 9–13.

Сердюк, И., 2014. Голоса детей и подростков в судебной документации Гетманщины XVIII века. В: *Вспомогательные и специальные науки истории в XX – начале XXI века: призвание, творчество, общественное служение историка*. Материалы XXVI Международной научной конференции. Москва, 14–15 апреля 2014, с. 337–340.

Шахрайчук, І. А., 2000. *Спадкове право України (ретроспективний аналіз)*. Дніпропетровськ: ДНУ.

Яковець, Н. М., 2003. Катеринославський Сівісний суд кінця XVIII століття: генеза і напрямки діяльності (за матеріалами ДАДО). *Грані*. Дніпропетровськ, № 3–4, с. 30–33.

Stepan Danilovich Scalon. *GENi. A MyHeritage Company*. Доступно: <<https://www.geni.com/people/Stepan-DanilovichScalon/6000000015129687194?through=6000000033600053273>> (дата звернення: 28.05.2019).

References

Beznosova, O., 2014. *Ekaterinoslavskaya guberniya – Terra Incognita evangel'skogo dvizheniya v Rossiyskoy imperii (seredina XVIII v. – 1917 g.)* [Yekaterinoslav province – the Terra Incognita of evangelic motion in the Russian empire (middle of XVIIIs. – 1917)]. Monograph. Steinhagen: Samen Korn (in Russian).

Bulanova, N. M., 2007. *Khrystyyans'ki konfesiyyi Katerynoslavshchyny останньої чверті XVIII – початку XX ст.* [Christian confessions of Katerinoslavshchina (the last quarter of the XVIII – the beginning of the XX century)]. Abstract of Ph. D. dissertation. Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (in Ukrainian).

Davtyan, D. A., 2017. *Hromads'ko-politychna diyal'nist' virmen Pivnichnoho Prychornomor'ya (1778–1920 rr.)* [Northern Black Sea Region Armenians' Socio-political Activity (1778–1920)]. Ph.D. Thesis. Odesa: Odesa I. I. Mechnikov National University (in Ukrainian).

Efremova, N. N., 1993. *Sudoustroystvo Rossii v XVIII – pervoy polovine XIX v. (istoriko-pravovoe issledovanie)* [The judicial system of Russia in the 18th – in the first half 19th centuries (historical and legal research)]. Moscow: Nauka (in Russian).

Ekaterinoslavskiy gorodovoy magistrat. Opis' del [Ekaterinoslav City Magistrate. Registry of cases]. File 568. Inventory 2. Fund. 1684. Dnipro: The State Archives of Dnipropetrovsk Oblast (henceforth – SADO).

Ekaterinoslavskiy gubernskiy magistrat Ekaterinoslavskogo namestnichestva. Opis' del [Magistrate Yekaterinoslav Province. Registry of cases]. File 616. Inventory 2. Fund. 1684. Dnipro: SADO.

Found II. Unit of storage 24007. Kyiv: Institute of Manuscripts of the Vernadsky National Library of Ukraine.

Kamenskiy, A. B., 1999. *Ot Petra I do Pavla I : reformy v Rossii XVIII veka (opyt tselostnogo analiza)* [From Peter I to Paul I: reforms in Russia of the 18th century (the experience of holistic analysis)]. Moscow: RGGU (in Russian).

Katerynoslavs'ka huberns'ka arkhivna komisiya. Opys sprav no. 2 [Katerinoslav province archival commission. Description of cases. Registry of cases no. 2]. Fund. 1684. Dnipro: SADO.

Makidonov, A. V., 2011. *Personal'nyy sostav administrativnogo apparata Novorossii XVIII veka*. [The personnel structure of the administrative apparatus of Novorossiya in the 18th century]. Reference book. Zaporozh'e: Prosvita (in Russian).

Maslychuk, V., 2007. Do istoriyi rodynnoyi konfliktnosti. Nasyt'stvo u rodyni na Livoberezhnyi ta Slobids'kiy Ukrayini u druhiy polovyni XVIII st. [To the history of family conflict. Family violence in the Left Bank and Slobidska Ukraine in the second half of the XVIII century]. *Sotsium. Al'manakh sotsial'noyi istoriyi* [Socium. The Almanac of the Social History], issue 7, pp. 243–264 (in Ukrainian).

Maslychuk, V., 2011. *Nepovnolitni zlochyntsi v Kharkivs'komu namisnyts'tvi (1780–1796 rr.)* [Minor criminals in Kharkiv Vicegerency (1780–1796)]. Kharkiv: Kharkivs'kyy pryvatnyy muzey mis'koyi sadyby (in Ukrainian).

Moryakova, O. V., 1998. *Sistema mestnogo samoupravleniya Rossii pri Nikolae I* [The system of local self-government of Russia under Nikolay I]. Moscow: Moscow University Press (in Russian).

Novomoskovskiy nizhniy zemskiy sud, 1784–1837. Opis' del [Novomoskovsk lower territorial court. Registry of cases]. File 508. Inventory 2. Fund. 1684. Dnipro: SADO.

Novomoskovskiy nizhniy zemskiy sud, 1800–1810. Opis' del [Novomoskovsk lower territorial court. Registry of cases]. File 507. Inventory 2. Fund. 1684. Dnipro: SADO.

Pavlograds'kaya i Novomoskovskaya nizhnyaya rasprava Ekaterinoslavskogo namestnichestva. 1784–1797. Opis' del. [Pavlograd and Novomoskovsk rasprava of Katerynoslav province. 1784–1797. Registry of cases]. File 582. Inventory 2. Fund 1684. Dnipro: SADO.

Picheta, V. I., 1904. Neskol'ko slov o sostoyanii arkhiva Ekaterinoslavskogo nizhnego zemskogo suda [A few words about the state of Ekaterinoslav lower territorial court archive]. In: Sinyavskiy, A. S., ed., 1904. *Letopis' Ekaterinoslavskoy uchenoy arkhivnoy komissii* [Chronicle of the Yekaterinoslav Scientific Archival Commission], issue 1, pp. 54–61 (in Russian).

Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii. Sobranie Pervoe [The complete collection of the laws of the Russian Empire], 1830. St. Petersburg, vols. 22, 23 (in Russian).

Posunko O. M., 2013. Katerynoslavshchyna ostann'oyi chverti XVIII st. u materialakh sudovykh ustanov krayu [Katerinoslavschina of the last quarter of the 18th century in the courts materials]. *Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu. Seriya: Istoriya ta arheologiya* [Dnipropetrovsk University bulletin. History & archaeology series]. Dnipropetrovsk, issue 21, pp. 9–13 (in Ukrainian).

Posunko, O. M., 2005. Istoriya Pivdennoyi Ukrayiny druhoi polovyny XVIII – pershoi polovyny XIX st. v materialakh derzhavnoho arkhivu Dnipropetrovs'koy oblasti [History of the Southern Ukraine in the second half of the 18th - first half of the 19th century by the materials of the State archive of the Dnipropetrovsk Oblast]. *Istoriya i kul'tura Prydniprov'ya. Nevidomi ta malovidomi storinky* [The history 168

and culture of the Dnipro Ukraine. *Unknown and little known pages*]. Dnipropetrovsk, issue 2, pp. 84–90 (in Ukrainian).

Serdyuk, I., 2014. Golosa detey i podrostkiv v sudebnoy dokumentatsii Getmanshchiny XVIII veka [The voices of children and adolescents in the judicial documentation of the 18th century Hetmanate]. In: *Vspomogatel'nye i spetsial'nye nauki istorii v XX – nachale XXI veka: pryzvanie, tvorchestvo, obshchestvennoe sluzhenie istorika* [Auxiliary and special sciences of history in the 20th and at the beginning of the 21st century: vocation, creativity, public service of the historian]. Materials of the XXVI International Scientific Conference. Moscow, April 14–15, 2014, pp. 337–340 (in Russian).

Shakhraychuk, I. A., 2000. *Spadkove pravo Ukrayiny (retrospektyvnyy analiz)* [Hereditary right of the Ukrainians (retrospective analysis)]. Dnipropetrovsk: DNU (in Ukrainian).

Stepan Danilovich Scalon. *GENi. A MyHeritage Company*. Available at: <<https://www.geni.com/people/Stepan-DanilovichScalon/6000000015129687194?through=6000000033600053273>> (Accessed 28.05.2019).

Vypiski iz zhurnalov zasedianiy Ekaterinoslavskoy palaty grazhdanskogo suda i Konstantinogradskogo povetovogo zemskogo suda o lishenii Skalonovoy A. prava nasledstva na imushchestvo umershego Skalon F. S. [Extracts from the journals of the sessions of the Yekaterinoslav Chamber of Civil Court and the Konstantinograd Povet Zemsky Court on the deprivation of A. Skalonova's inheritance right to the property of the deceased Skalon F. S.]. File 6. Inventory 1. Fund. 72. Dnipro: SADO.

Yakovets', N. M., 2003. Katerynoslavs'kyy Sovisnyy sud kintsya XVIII stolittya: heneza i napryamky diyal'nosti (za materialamy DADO) [Katerinislavsky Conscience Court of the end of the 18th century: the genesis and directions of activity (based on the State Archives of the Dnipropetrovska Oblast materials)]. *Grani*. Dnipropetrovsk, no. 3–4, pp. 30–33 (in Ukrainian).